

Egészre vonatkozó erkölcs”. Ezt a közerkölcsöt, magatartást csak alulról lehet felépíteni, s ennek az építkezésnek megvannak az irodalmi következményei és műfajai. Van-e érvényesebb műfaja, lehet-e, mint a „civilpróza”? Amikor a jó irodalomról, amikor a jobbításról beszélünk, az életünkről van szó — mondja egy helyütt Balassa Péter. Szerintem az életünk minősége romlanék

tovább, ha ő is kilépne erről a területről, vagy ha úgy érezné, hogy a harcot már megharcolta. Félek, hogy az igazi küzdelem csak most kezdődik, s a piciny csapatnak bölcs, távlatosan látó, felelős kapitányokra van szüksége, akik tudják, merre a cél. (*Jelenkor, Pécs*)

Rónay László

Színház

Klasszikusok a mai francia színpadon (II.)

Az évadnyitás másik nagy szenzációját Daniel Mesguich szolgáltatja az Athénée színpadán. Társulatával, a Théâtre du Miroir-al ismét Shakespeare-t játszanak; s nemcsak a rendezés, hanem a francia szöveg is Mesguich munkája. Míg a Célestine esetében egy modern mélységeket is sejtető, klasszikus mű hagyományos színpadi eszközökkel történő színre viteléről volt szó (a „hagyományos” persze itt a Comédie Française legjobb hagyományait jelenti) — addig a Titus Andronicus Mesguich-féle változata egy klasszikus mű újragondolása, új, eddig sosem játszott olvasata.

Shakespeare első, sokat vitatott darabját ritkán tűzik műsorra a színházak. Sok ellene a vád: a cselekmény széteső, a jellemek logikátlanok, a darab maga irreálisan kegyetlen vérfürdők sorozata. A rendező szerint: „A létező legkegyetlenebb, leggonoszabb színmű eljátszásáról van szó. A Titus Andronicus William Shakespeare barbár, szörnyű darabja, az, amelyről Jan Kott azt mondta, hogy -hózzá képest az amerikai bűnügyi regény rózsavizes idill-.

Ez a legkegyetlenebb, legőrültebb, legszabadabb Shakespeare tragédia.”

A rendező már a színpadképpel kijelöli a drámai értelmezés mozgásterét, képzeletének irányát. Louis Bercut díszlettervező egy klasszicista stílusú, Pantheon-szerű könyvtártermet vitt színpadra; a terem mennyezete — tehát a kupola — a színpadot hátul lezáró kulissza, a közönség tehát nem oldalnézetből „kukucska” be a színpadra, mint a „normális” díszletek esetében, hanem mintegy az ábrázolt tér *alatt* helyezkedik el. A könyvtár tehát 45 fokkal elfordult, az

oldalára dőlt: a színészek, a játszó személyek ezer és ezer vaskos főlíás gerincén tapodnak, a könyvek réseiből bújnak elő — akárcsak a semmiből jönnének. Könyvekből épül fel nem egy berendezési tárgy — a szék, az asztal, és a lépcső. Ezek a könyv-hegyek, és a mennyezet, az oldalkulisszák és a padló sűrű könyvoszlopai nem is mesterséges tárgyak képzetét keltik a nézőben, sokkal inkább egy természetes, szerves növekedés eredményeként mutatkoznak meg: egy cseppkőbarlangban érezzük magunkat, ahol az évszázadok, évezredek könyveket izzadnak ki magukból, könyvet könyvre halmozva alakítják ki a játék színterét: a könyvtár-barlangot.

A mű történetiségének ez a hangsúlyozott megmutatása, a klasszikus korok, az ókori Róma Shakespeare korabeli visszaélésének ez a többszörös (képzőművészeti és irodalmi) jelzése vaskos időzjelek közé helyezi a Titus Andronicus grand-guignol-szerű, lázalomnak is merész rémdrámáját. Mesguich a művet mint történeti produktumot tekinti — s az intellektuális ironia szűrőin át mutatja meg a közönségnek. Nemcsak a hősök — maga a mű is sajátos metamorfózison megy keresztül. Hogy játékról, mutatóványról, sőt: bűvészkedésről és varázslatról van szó, azt a nyitó-mozzanatként feltűnő Bohóc — itt: Chaplin-szerű, keménykalapos figura, a kezén két élő galambbal — figurája is jelzi. A rettenthetetlen és kegyetlen vezér, Titus Andronicus itt kopaszodó, zsakettes-mellényes, gallérrába fázósan salát gyűrő, kissé szenilis öregúr, Christian Blanc zseniális megformálásában. Fiai tétova, bizonytalan, az élettől elidegenedett entellektuelek: Luciust a kitűnő Xavier Briere, Martiust Marc Saporta játssza. Tamora, a gót királynő Andréa Schieffer hatásos alakításában sokkal inkább mesebeli khiméra, mint emberi lény, égnek meredő, lángvörös hajkoronájával valóban olyan, mint a Bosszú istennője — akinek szerepét, Titus megtevesztésére, eljátssza az ötödik felvonásban. Fiai, Demetrius és Chiron (Jean-Damien Barbin és Frédéric Cuif remek alakításai) imbecilliszadisták, idióták,

akik élvezik a vért és a szenvedést. Aaron, a mór, Tamora szeretője pedig maga a Gonosz, a Rosz-szaság és a Pokol: Emile Aboosolo M'Bo, a kitűnő fekete színész nemcsak a figura külsőségeit érzékelteti vérfagyasztó hitelességgel, hanem a Gonoszság belső, esszenciális lényegét is. A lázálomszerű, örült történet tehát valódi lázálomként, valódi örületként jelenik meg a színpadon: úgy, mint a klasszikus mesterek főliánsaiból kilépő szellemek, khimérák és emberformájú örültek pusztító, öldöklő játszadozása. A rendezés talán legfantasztikusabb, legmegragadóbb ötlete: a színpad mennyezeti könyvespolcán, tehát a színészek feje fölött, minden gyilkosság és csonkítás pillanatában lángra gyúl és ellobban egy-egy könyvlap, s lángolva hull alá, hogy üszkös pernyeként érjen földet... A zárójelenetben, melynek során egy-két perc leforgása alatt vagy öt gyilkosság is történik, már valóságos máglyák égnek a színpadon, érzékletesen közölve a nézővel, hogy mindama szenvedély, bosszú és halál, gyűlölet és hatalomvágy, mely a színen kavargog, nem más, mint irodalom — szó, szó, szó... Hiszen a világ maga is egy nagy-nagy könyvtár, életünk egy nagy-nagy könyv lapjai, ahogyan azt a posztmodern irodalom atyja és ihletője, Borges hirdeti, akinek szellemujja ezt az előadást is megérintette.

A rendezés tehát nem törekszik tompítani, vagy bármiféle eszközzel elkendőzni a cselekmény szörnyűségeit: naturalista módon mutatja meg a levágott fejeket és végtagokat, a bőven csordogáló emberi vért és a válogatott künzásokat. Igazi horrort csinál tehát a darabból: a levágott kezű, mészfehér arcú Lavinia, Titus boldogtalan leánya (Catherine Rougelin kitűnő alakítása) a legvadabb amerikai horrorban is becsülettel megállná a helyét. A szörnyűségek, az egyre halmozódó és fokozódó borzalmak sora aztán az eredményezi, hogy az előadás egy ponton önmaga groteszk paródiájába csap át: a

tragikusból a komikusba fordul. A rémségek eme halmaza tovább már fokozhatatlan és elviselhetetlen; sírni már nem, csupán nevetni lehet a bosszúra induló Andronicus családon, az apja levágott kezét fogai közt hurcoló Lavinian, s a tébolyt színlelő, önmagát megcsonkító Tituson — akik egy késő romantikus keringő andalító dallamára vonulnak ki a színpadról... Ez a túlcsonduló érzelmességű, elvágódást megszóltató dallam csendül fel akkor is, amikor a bosszú beéri, s Titus ünnepélyes külsőségek között, szépen terített asztalnál szolgálja fel Tamorának saját fiait, pástétom formájában... Ez a dallam kíséri el a nézőt az előadás végeztével — a nézőt, aki szédülten és lenyűgözve távozik, őszinte csodálattal adózva színésznek, rendezőnek, díszlettervezőnek egyaránt.

Az előadásnak, a rendezői felfogásnak, úgy vélem, semmi köze a korábban nagy port felvert, „frakkos Hamlet”-szerű, a klasszikus művet modern külsőségek közt eljátszó, a mű lélektani modernségét, gondolatainak aktualitását hangsúlyozó előadásokhoz. Szó sincs itt aktualitásról; s nincs szükség semmiféle „elidegenítésre” sem, hisz a rendező eleve úgy közelít a műhöz, mint történeti jelenséghez, melynek egy olvasatát ajánlja fel a nézőnek. Ez az olvasat nemcsak mint a shakespeare-i mű értelmezése, hanem mint kritikája is funkcionál az előadásban.

Az októberi gazdag programból kiragadott néhány előadás példája talán meggyőzően bizonyítja, hogy a klasszikusok a mai színpadon élőbbek, elevenebbek, mint valaha. A művekben felhalmozott tapasztalat, tehetség, szenvedély és gondolat új és új tapasztalatokkal gazdagodva, a mai generáció intellektuális és hangulati élményeként, a mai életérzés és világkép részeként szervesül színpadi valósággá, új és eredeti műalkotássá.

Erdődy Edit

A VIGILIA Budapesten az alábbi hírlapüzletekben kapható:

Váci u. 10.
Szabadsajtó u. 6.
Felszabadulás tér 4.
Petőfi S. u. 17.
Párizsi udvar hírlapüzlet
Szent István krt. 25.
Bem u. 9.

Lenin krt. 17.
Baross téri aluljáró hírlapüzlete
Marx téri aluljáró hírlapüzlete
Déli pu. hírlapüzlete
Rákosfalva park 3/c
Hegedűs Gy. u. 24.
Bajcsy-Zs. út 76. Közlönybolt

Vidéken az árusítás változatlan.